

Izvirni znanstveni članek
347.441.842(497.4)

Izpodbojnost pravnih poslov

DR. ADA POLAJNAR PAVČNIK,
redna profesorica na Pravni fakulteti
Univerze v Ljubljani

1. Neveljavnost kot splošni pojem

Naše obligacijsko pravo na podlagi načel avtonomije in dispozitivnosti praviloma prepušča urejanje pogodbenih razmerij samim strankam, za primer kršitve kogentnih veljavnostnih predpostavk pa določa sankcijo neveljavnosti. Pri tem izhaja iz teorije o stopnjevanju neveljavnosti in opredeljuje tako nične kakor tudi izpodbojne pogodbe. V številnih normah je izraženo načelo afirmacije pogodb, po katerem naj bo neveljavnost *ultima ratio* in naj pogodba, če je le mogoče, ostane v veljavi.

Stopnjevanje neveljavnosti ima zametke že v rimskem pravu. Prvotno je bila za vse napake, ki so se kazale predvsem v kršitvi formalnih predpostavk, sankcija enaka. V skladu z načelom *Quod nullum est, nullum producit effectum* pravni posel ni imel nobenih učinkov. V obdobju pretorskega prava se je začela razvijati kategorija izpodbojnosti, tako da je pretor zaradi pravičnosti z ediktom dopustil najprej vrnitev v prejšnje stanje zaradi sile in zvijače, pozneje pa tudi z *exceptio* ali *actio quod metus causa*. Na podoben način sta se izoblikovali tudi *exceptio* in *actio doli*.¹

Na opisanih temeljih sta se pozneje v pravnih redih utrdili poglobljeni obliki neveljavnosti – ničnost in izpodbojnost. Konkretno napake, obseg njihovega upoštevanja ter vpliv, ki ga imajo na pogodbo, so seveda odvisni od vrednotenja in izhodišč posameznega pravnega sistema; nekatere napake so v posameznih pravnih redih izrecno predvidene kot razlog za izpodbijanje, druge pa kot ničnostni razlog. Pogostejši pa so primeri, ko sankcija ni izrecno določena in jo je treba določiti v vsakem konkretnem primeru posebej, z razlago zakona, njegovega

¹ Korošec, str. 114, 115.

razloga in cilja.² Zakonodajca tako načeloma pomeni le shematski okvir, ki ga mora judikatura kreativno zapolniti s pomočjo pravne teorije ob upoštevanju konkretnih okoliščin posameznega življenjskega primera. Pri tem je treba opozoriti na teleološko interpretacijo, ki dopušča spoznati cilje, ki jih posamezni pravni red želi doseči s posamezno pravno normo ob upoštevanju njenega smisla (*ratio legis*). Celotna teorija o neveljavnosti se nam tako kaže v luči pravil razlage.³

Ideja stopnjevanja sankcij za napake pri sklepanju pravnih poslov se torej opira na spoznanje, da imajo napake različno težo in pomen, tako glede udeležencev pogodbenega razmerja kakor glede na splošne interese. Stopnja sankcije bo odvisna zlasti od intenzivnosti posega in od tega, kateri interesi so s kršitvijo prizadeti. Odločitev mora temeljiti na ugotovitvi, ali pomeni napaka kršitev norme, postavljene v splošnem interesu ali v interesu posameznika. V prvem primeru je treba uveljavljanje in učinkovanje neveljavnosti priznati širše, v drugem pa ga prepustiti prizadetemu subjektu.⁴

Prvo fazo tehtanja interesov opravi zakonodajalec, ko načelno določi, katera ravnanja oziroma kateri dejanski stani pomenijo tak poseg, da je ogrožen splošni interes. Tu gre za odločitev, v kolikšnem obsegu je avtonomija, utemeljena na volji in interesih udeležencev, še skladna s splošnimi interesi in kje je meja, ko mora vanjo poseči kogentna zakonska ureditev.

Druga faza tehtanja interesov je prepuščena sodiščem ob odločanju o konkretnih primerih. Čeprav se zdi, da je zakonodajalec primere izpodbojnosti taksativno opredelil v 94. členu OZ, pa razmejitev med ničnostjo in izpodbojnostjo nikakor ni jasna in nesporna. Sodna praksa je z ustrezno argumentacijo namreč večkrat za izpodbojne razglasila tudi nekatere pogodbe, ki kot take niso posebej predvidene.⁵

Posebej je treba opozoriti na problem uveljavljanja neveljavnosti. Ker je zahtevek pri ničnosti ugotovitven, pri izpodbojnosti pa oblikovalen, mora biti na vrsto neveljavnosti pozoren pri zahtevku tudi tožnik. To v eni novejših sodb zahteva Vrhovno sodišče in odločitev utemeljuje: »Tožbeni zahtevek je zahtevek po pravnem varstvu določene vsebine, ki temelji na materialnopravnem upravičenju. V primeru oblikovalne tožbe je treba materialnopravno oblikovalno upravičenje uveljavljati z ustreznim zahtevkom po ustanovitvi, prenehanju ali preoblikovanju določenega pravnega razmerja. Sodišče mora namreč pri odločanju ostati v mejah postavljenega tožbenega zahtevka, čeprav je tožeča stranka po materialnem pravu upravičena do česa več (izjema je manj) ali česa drugega, in stranki ne sme predlagati spremembe (nesklepčnega)

² Cigoj, str. 358; Štempihar, str. 32.

³ Gschnitzer, str. 171.

⁴ Esmein, str. 371.

⁵ Glej 3. točko.

tožbenega zahtevka. Sodišče tožeči stranki lahko nekaj prisodi, če sta izpolnjena dva pogoja: (1) stranka mora biti po materialnem pravu do tega upravičena in (2) to mora zahtevati z ustreznim tožbenim zahtevkom. V zvezi s tem sicer drži pripomba tožeče stranke, da pojem neveljavnosti vključuje pojma ničnosti in izpodbojnosti, vendar navedeno ne vpliva na njeno zavezo, da za vsako izmed obeh oblik neveljavnosti izbere predpisan način njenega uveljavljanja oziroma da postavi zahtevek po pravnem varstvu določene (konkretne) vsebine ... Nekonsistentnost sodne prakse, ki je v preteklosti v primerljivih procesnih položajih (sicer ob odsotnosti izrecnega ugovora o nesklepčnosti) dopuščala tudi ugotovitvene tožbene zahtevke, ne more omajati pravilnosti gornjih stališč, ki imajo oporo v jasni zakonski določbi in pravni teoriji.«⁶

Naša dosedanja sodna praksa nikakor ni bila tako stroga. Naj omenim revizijsko odločbo Vrhovnega sodišča,⁷ ki se med drugim sklicuje na različna stališča v slovenski teoriji.⁸ Sodišče je tožbo za ugotovitev neveljavnosti upoštevalo kot izpodbojni zahtevek zaradi prevare in izreklo izročilno pogodbo kot neveljavno. Ista ideja izhaja iz judikata iz leta 1993:⁹ »Izpodbojnost je manjša napaka kot ničnost. Če torej tisti, ki ima pravni interes na ugotovitev ničnosti, zahteva razveljavitev pogodbe in ne ugotovitve njene ničnosti, mu sodišče sme (in mora) nuditi pravno varstvo. Pri tem ni več vezano na omejitev iz 112. člena ZOR, po kateri lahko izpodbija pogodbo le pogodbeni stranka, v katere korist je bila izpodbojnost določena (pravna pravila, ki so se uporabljala pred ZOR, so bila vsebinsko enaka).«

2. Pojem izpodbojnosti

Izpodbojnost kot milejša oblika neveljavnosti se pojavlja kot sankcija za manj intenzivne napake in nastopi zlasti v primeru, kadar je cilj kršene norme v interesu posameznika – praviloma pogodbene stranke. Iz te ugotovitve izhajajo tudi njene značilnosti: izpodbojni pravni posli niso neučinkoviti sami po sebi, temveč je za učinkovanje te sankcije potrebna aktivnost upravičenca. Logična posledica je, da sta vedno mogoči konvalidacija in konfirmacija: izpodbojno pogodbo upravičenec lahko izrecno potrdi in se s tem odpove svoji pravici do izpodbijanja ali pa se izpodbijanju odreče molče s tem, da svoje izpodbojne pravice ne uporabi v določenem roku. Zakon namreč za izpodbijanje predpisuje prekluzivne roke (subjektivni rok enega leta *a die scientiae* za razlog izpodbojnosti oziroma od prenehanja sile in objektivni rok

⁶ II Ips 336/2009 iz leta 2010.

⁷ II Ips 561/95 iz leta 1997.

⁸ »Pri tem je treba opozoriti, da vrsta pravnih teoretikov zastopa stališče, da lahko prizadeta stranka sama s svojo na sopogodbenika naslovljeno izjavo razveljavi pogodbo ter da sodišče v morebitnem sporu samo ugotovi, da je stranka imela pravico izpodbiti posel ter je zato sama sodba le deklaratorna.«

⁹ II Ips 398/93 iz leta 1994.

treh let od sklenitve pogodbe). Ker gre za varstvo posamičnih interesov, je krog subjektov, ki so upravičeni uveljavljati izpodbojnost, omejen. Kadar je izpodbojna pogodba uspešno izpodbita, to je razveljavljena, je položaj enak kakor pri ničnih pogodbah. Taki pogodbi pravna ureditev praviloma odreka vse učinke. Norma je smiselno vsebinsko identična normi o posledicah ničnosti, ki določa kondikcijski zahtevke (prvi odstavek 87. člena). Uspešna razveljavitev izpodbojne pogodbe učinkuje namreč *ex tunc*, tako tudi razveljavljena izpodbojna pogodba nima pravnega učinka in zato nobena od strank nima izpolnitvenega zahtevka. Kdor pa je na podlagi izpodbojne pogodbe že izpolnil svojo obveznost, je izpolnil nekaj, česar ni bil dolžan. Zato ima na podlagi navedenega pravila o neučinkovanju neveljavnih pravnih poslov pravico zahtevati svojo izpolnitev nazaj s kondikcijskim zahtevkom. Prikrajšanec ima v prvi vrsti pravico do naturalne restitucije, kadar to ni mogoče ali primerno, pa lahko zahteva denarno vrednost izpolnitve, ocenjeno po času izdaje sodne odločbe. Osnovna dilema ob tej zakonski določbi je, ali ima zahtevke vrnitveno (restitucijsko) ali obogatitveno naravo.

3. Razlogi za izpodbojnost

Pri navajanju razlogov za izpodbojnost poleg primerov omejene poslovne sposobnosti in napak volje strank OZ odkazuje še na »določbe tega zakonika oziroma drugega zakona«. Primeri izpodbojnih pogodb po samem OZ so na primer čezmerno prikrajšanje (118. člen), paulijanska tožba (255. člen), izpodbijanje prodajne pogodbe zaradi kršitve predkupne pravice (507. člen), izpodbijanje zavarovalne pogodbe zaradi zamolčanja nevarnostnih okoliščin ali neresnične izjave pri sklepanju (932. člen), zaradi nedobrovernega nadzavarovanja (956. člen) in zaradi nedobrovernega dvojnega zavarovanja (deveti odstavek 958. člena). Iz dikcije 94. člena zakonika bi lahko sklepali, da so razlogi navedeni taksativno, vendar je sodna praksa kot izpodbojne opredelila pravne posle tudi v nekaterih drugih primerih. To izhaja iz načelne ugotovitve, da je izpodbojnost sankcija za kršitev posamičnih interesov. Interesi strank pa niso prizadeti le v primerih omejene poslovne sposobnosti ali napak volje, v poštev lahko pridejo tudi drugi razlogi.¹⁰ Sodišče je na primer priznalo izpodbojno pravico imetniku stanovanjske pravice, katerega pravica do odkupa stanovanja je bila prekršena, čeprav ni bil pogodbeni stranka in čeprav ta sankcija v zakonu ni posebej določena. V tem primeru je sodišče prve stopnje ugotovilo, da je prodajna pogodba, s katero je bila kršena tožnikova pravica do odkupa stanovanja, nična. Drugostopenjsko sodišče je pritožbi tožene stranke ugodilo in zavrnilo tožbeni zahtevke, češ da pogodba ni nična, do izpodbijanja izpodbojne pogodbe pa sta upravičeni samo pogodbeni stranki. V reviziji je sodišče to odločbo razveljavilo in stranki priznalo izpodbojno pravico. Svojo odločitev je utemeljilo z varstvom interesov imetnika stanovanjske pravice. »Protizakonito ravnanje zavezanca zato mora biti ustrezno sankcionirano. Če sankci-

¹⁰ Cigoj, str. 377; Krulj, str. 284; Vizner, str. 437.

ja ni izrečno določena, to ne pomeni, da je ni. Stanovanjski zakon predvideva ustrezno varstvo najemnika tako, da mu daje predkupno pravico, v primeru njene kršitve pa legitimacijo za izpodbijanje pogodbe, ki je bila sklenjena s tretjo osebo. Pravica imetnika stanovanjske pravice po določbah o privatizaciji je vsekakor močnejša in obsežnejša, kot je pravica najemnika kot predkupnega upravičenca, saj mu daje privilegiran položaj glede pogojev nakupa. Primerjava obeh institutov potrjuje, da je tudi v primeru izigravanja določb o privatizaciji omogočeno upravičencu, da izpodbija pogodbo, ki jo je zavezanec sklenil s tretjo osebo,« je zapisalo sodišče.¹¹ Prav tako je ustaljena sodna praksa, po kateri so pogodbe, s katerimi en zakonec brez soglasja drugega zakonca razpolaga s stvarmi, ki spadajo v njuno skupno premoženje, izpodbojne, in ne nične,¹² čeprav to v zakonu ni povedano.

OZ med razlogi za izpodbojnost določa omejeno poslovno sposobnost pogodbenika, v skladu z 41. členom zakonika. Ta norma v prvem odstavku predpisuje, da mora imeti pogodbenik za sklenitev veljavne pogodbe poslovno sposobnost, ki se zahteva za sklenitev te pogodbe. V drugem in tretjem odstavku, kjer ureja sankcije, pa predvideva le še situacije, ko gre za poslovno omejeno sposobne osebe, in za kršitev predpisuje izpodbojnost pogodb. Kakšna je sankcija, kadar je stranka popolnoma nesposobna, ne določa. V sodni praksi je najpogostejše stališče, da je taka pogodba nična. Teoretično čistejša pa je rešitev, po kateri pogodba v tem primeru sploh ne nastane, saj ni bilo pravno upoštevne izjave volje, ki bi privedla do soglasja.

4. Razveljavitev izpodbojne pogodbe

4.1. Pojem upravičenca

Pri izpodbojnih pogodbah je, kakor je bilo že povedano, krog upravičencev do izpodbijanja ožji kakor pri ugotavljanju ničnosti. Izpodbojnost je namreč sankcija za kršitev tistih predpostavk, ki so predvsem v interesu ene ali druge pogodbene stranke in želijo zavarovati njene interese. Pogodba je izpodbojna predvsem zaradi napak volje in pomanjkanja poslovne sposobnosti. Zato je logično, da bo od same stranke (oziroma njenega zakonitega zastopnika) odvisna nadaljnja usoda pogodbe. Upravičenec do izpodbijanja (prevarana ali ustrahovana stranka, stranka v zmoti, zastopnik omejeno sposobne osebe oziroma sama nesposobna oseba v treh mesecih po pridobitvi popolne poslovne sposobnosti) se bo na podlagi lastne presoje odločil, ali je bil z napako njegov interes toliko prizadet, da pogodba zanj nima nobenega smisla in bi je ob drugih okoliščinah ne bil sklenil, ali pa kljub napaki pogodba ustreza njegovim interesom in pričakovanjem in naj zato ostane v veljavi. Podobno velja tudi za druge primere izpodbojnosti, ki so določeni v tem zakoniku, ali primere, ko ugotovimo, da neka norma

¹¹ II Ips 797/93 iz leta 1995 in podobno II Ips 219/94 iz leta 1995.

¹² II Ips 621/94 iz leta 1995.

varuje določeno osebo (tudi če ni stranka pogodbe), ji priznava določeno pravico, sankcija za kršitev te norme pa ni posebej določena.

4.2. Način razveljavitve in odškodninska odgovornost

Posebno vprašanje je način uveljavljanja izpodbojnosti, o čemer so v jugoslovanski teoriji ob ZOR obstajala nasprotujoča si stališča. Različna so tudi zakonska izhodišča. Nemški BGB izrecno določa, da se izpodbijanje opravi z izjavo nasprotni stranki (143. paragraf). Zakonik torej ne zahteva sodne intervencije, ampak upravičencu do izpodbijanja priznava oblikovalno upravičenje (*Gestaltungsrecht*).¹³ Njegova izjava o izpodbijanju učinkuje, ko prispe k naslovljencu. Podobna je ureditev v švicarskem Zakonu o obligacijah, kjer je določeno, da pogodbe, ki so sklenjene v bistveni zmoti (23. člen), zaradi prevare (28. člen) ali pod vplivom protipravno povzročene strahu (29. člen), prizadete stranke ne zavezujejo. Iz 31. člena zakona pa sledi, da naštete napake stranka uveljavlja z izjavo nasprotni stranki, torej tudi po tej ureditvi sodna intervencija ni potrebna. Švicarska teorija izpodbojno pravico izrecno opredeljuje kot oblikovalno pravico.¹⁴ V francoskem, avstrijskem in italijanskem pravu pa teorija in praksa pri izpodbojnosti zahtevata sodno intervencijo in sodbo opredeljujeta kot konstitutivno.¹⁵ V našem pravnem sistemu je do ZOR veljal sistem sodnega izpodbijanja pogodb. ZOR tega vprašanja ni izrecno uredil, popolnoma enak pa je položaj v OZ, zato je argumentacija ob ZOR še vedno aktualna. V jugoslovanski teoriji sta Krulj¹⁶ in Vizner¹⁷ zagovarjala stališče, da je za razveljavitve izpodbojne pogodbe potrebna konstitutivna sodna odločba. V slovenski teoriji pa je nasprotno stališče zagovarjal Cigoj,¹⁸ ki pravi, da ZOR ne predpisuje sodne zahteve, zaradi česar za razveljavitve pogodbe zadošča že enostranska izjava upravičenca. Podobno stališče izhaja tudi iz dognanj prof. Sajovica.¹⁹ Menim, da je ob odgovoru na to vprašanje treba upoštevati, da je ureditev do ZOR po soglasnem mnenju teorije in prakse zahtevala razveljavitve s sodno intervencijo. Ureditev temelji na tradicionalnem pojmovanju izpodbojnosti, poleg tega je ZOR uporabljal enako opredelitev kot ODZ. V primeru, da bi zakon hotel v obstoječi sistem vpeljati tako pomembno novost, bi se zakonodajalec moral o tem določeneje izraziti, kar je storil v solucijskem stadiju, v katerem je *actio redhibitoria* nadomeščena s pravico stranke, da odstopi od pogodbe (prim. 468. člen OZ). Tudi švicarske in nemške norme, ki

¹³ Larenz, str. 486.

¹⁴ Von Tüher, str. 204.

¹⁵ Glej podrobneje Polajnar Pavčnik, str. 34 in naslednje.

¹⁶ Krulj, str. 285, 317.

¹⁷ Vizner, str. 481.

¹⁸ Cigoj, str. 379.

¹⁹ Sajovic, str. 199.

strankam priznavajo oblikovalno upravičenje, so glede tega jasne in nedvoumne. Glede na to mislim, da formulacija OZ (95. člen), po kateri »pogodbenik ... lahko zahteva, da se pogodba razveljavi«, kaže na zahtevek, usmerjen k določenemu adresatu, to je sodnemu organu, ki naj z oblikovalno sodbo odloči o zahtevku. Sicer pa je v slovenski sodni praksi uveljavljeno stališče, po katerem je za izpodbijanje potrebna sodna intervencija, pri čemer sodbo opredeljuje kot konstitutivno. Tako je v primeru, ko je stranka zahtevala vrnitev plačila, ta zahtevek sodišče zavrnilo z obrazložitvijo, da je »zahtevek za razveljavitev pogodbe zaradi napak volje oblikovalen« in da »oblikovalna tožba ni vsebovana v dajatveni«. ²⁰ V primeru, ko dolжник ni plačal kupnine in se je skliceval na neveljavnost pogodbe, ki naj bi bila sklenjena na goljufiv način, je sodišče odločilo, da »izpodbojna pogodba pravno učinkuje in zavezuje oba pogodbenika vse dotlej, dokler je sodišče z oblikovalno sodbo ne razveljavi. Tožena stranka (nasprotno) tožbe z razveljavitvenim zahtevkom ni postavila, samo z ugovorom neveljavnosti pogodbe iz opisane razloga pa po povedanem ne more uspeti.« V nekem drugem primeru ²¹ je sodišče poudarilo, da je zahtevek za razveljavitev pogodbe zaradi napak volje oblikovalen, in ne ugotovitven. »Če je namreč med strankama spor o tem, ali so podani razlogi za razveljavitev pogodbe zaradi napak volje – takšen je tudi konkretni primer, zgolj enostranska zahteva prizadete stranke, naj se pogodba razveljavi, še ne zadostuje za razveljavitev pogodbe (prvi odstavek 112. člena ZOR). Oblikovalna sodba pa ni vsebovana v dajatveni, saj s prvo tožnik uveljavlja spremembo in ne zgolj ugotovitev obstoječega pravnega razmerja. Posledica razveljavitve pogodbe je vrnitev že izpolnjenega (prvi odstavek 113. člena ZOR), ne pa prilagoditev pogodbe pričakovanjem stranke, ki se na zmoto (oz. prevaro) sklicuje. Pravico prilagoditve pogodbe pričakovanjem nasprotne stranke ima tista pogodbeni stranka, ki ni bila v zmoti (četrti odstavek 61. člena ZOR).« Ista ideja je vsebovana v primeru, ko se je tožena stranka sklicevala na zmoto, češ da pogodbe o odkupu opreme ne bi sklenila, če bi vedela za denacionalizacijski postopek za lokal. Sodišče je v obrazložitvi zapisalo, da je zmoto mogoče uveljavljati kot razlog izpodbojnosti, »vendar je potrebno to storiti s tožbo (arg. iz prvega odstavka 112. člena in 117. člena ZOR). Tožena stranka takšnega zahtevka s tožbo ni postavila. Zato nižji sodišči upravičeno nista šteli toženkinih trditev, ki so merile na izpodbojnost pogodbe zaradi zmote, kot pravno pomembnih.« ²²

Priznanje izpodbojne pravice eni stranki pomeni za sopogodbenika zelo neugoden položaj, saj je nekaj časa usoda pogodbe negotova, sopogodbenik ne ve, ali jo bo upravičenec uspešno razveljavil ali ne. Zato zakonik sopogodbeniku ob upoštevanju njegovih interesov daje možnost, da negotovost odstrani in s svojim ravnanjem povzroči razveljavitev. Upravičenca lahko namreč pozove, naj se v določenem roku izjavi, ali bo pogodbo ohranil v veljavi, njegov molk

²⁰ II Ips 765/93 iz leta 1995.

²¹ II Ips 765/93 iz leta 1995.

²² II Ips 113/97 iz leta 1998.

pa se bo štel za razveljavitev pogodbe. V tem primeru za razveljavitev pogodbe res ni potrebna sodna intervencija, vendar pride tu do razveljavitve na podlagi izrecne zakonske določbe, ki postavlja domnevo o soglasni volji obeh strank.

Kadar je pogodba nična, je tista stranka, ki je za ničnost kriva, odškodninsko odgovorna do brovernemu sopogodbniku. Pri izpodbojnih pogodbah pa je odgovornost objektivna. Tudi v tem primeru je do odškodnine upravičena le stranka, ki je v dobri veri, zavezana pa tista, pri kateri je vzrok izpodbojnosti. Določba bo prišla v poštev predvsem pri razveljavitvi pogodbe zaradi napak volje: pri zmoti (46. člen) je odškodninsko zavezana stranka v zmoti; v primerih, ko je bila pogodba sklenjena zaradi prevare (49. člen) ali grožnje (45. člen), pa bo odškodninsko odgovoren tisti, ki je oškodovanca prevaral ali mu nedopustno grozil. Za primer prevare je odškodninska odgovornost izrecno določena (drugi odstavek 49. člena), pri grožnji pa je odgovornost utemeljena s splošnimi pravili o civilnem deliktu. Primer, ko je pogodba razveljavljena zaradi omejene poslovne sposobnosti stranke, posebej ureja 98. člen. Določba 97. člena pa bo lahko prišla v poštev tudi v drugih primerih izpodbojnosti.

Poslovno omejeno sposobne osebe uživajo posebno varstvo tudi na področju obligacijskega prava. Enega od vidikov tega varstva izraža 98. člen, ki odgovornost zaradi razveljavitve pogodbe poslovno omejeno sposobne osebe omejuje na primere, ko je poslovno omejeno sposobna oseba svojega sopogodbnika z zvijačo prepričala, da je poslovno sposobna. V tem primeru je poslovno omejena oseba zagrešila civilni delikt.

Izpodbojna pogodba obstaja in učinkuje, če in dokler se ne zahteva njena razveljavitev. Pri tem imamo opraviti z nekim negotovim stanjem, stranka nikdar ne ve, ali se bo njen sopogodbnik skliceval na napako in zahteval razveljavitev pogodbe. Tako stanje seveda nasprotuje varnosti pravnega prometa, zato vse pravne ureditve izpodbijanje izpodbojnih pogodb omejujejo s prekluzivnimi ali zastaralnimi roki. OZ govori o prenehanju pravice in tako rok opredeljuje kot prekluziven. Posledica poteka roka je »ozdravitev«, to je konvalidacija pogodbe. Stranka, v interesu katere je bila izpodbojnost določena, svoje pravice ni uresničila, zato ji nadaljnje varstvo ni potrebno in pogodba postane popolno veljavna. Pogodba lahko postane popolno veljavna tudi pred potekom roka, če jo upravičenec potrdi, konfirmira.

Glede na načelo varnosti pravnega prometa morajo biti roki razmeroma kratki. Zakonik tako določa subjektivni enoletni rok (*a die scientiae* oziroma od prenehanja sile) in objektivni rok treh let od sklenitve pogodbe. Navedeni roki se očitno nanašajo le na razveljavitve zaradi napak volje. Pri razveljavitvi zaradi omejene poslovne sposobnosti je namreč določen rok treh mesecev po pridobitvi popolne poslovne sposobnosti (glej 44. člen); prav tako so določeni posebni roki v posebnih primerih izpodbijanja (npr. eno leto pri čezmernem prikrajšanju, drugi odstavek 118. člena; šest mesecev oziroma pet let pri kršitvi predkupne pravice, 512. člen).

Uvodoma sem omenila načelo konfirmacije, to je težnjo, da pravni posel ostane v veljavi, če je le mogoče. Neveljavnost pravnih poslov ima namreč številne negativne posledice, ne samo za stranki, temveč tudi za tretje osebe, ki iz tega pravnega posla morda izvajajo določena upravičenja. Instrumenti za doseg zastavljenega cilja so različni in številni. Pri ničnih pogodbah naš zakonik izrecno napotuje na teleološko interpretacijo, pri izpodbojnih poslih take določbe ni. Razlog je verjetno v tem, da je glede na to, da so v igri interesi strank, usoda posla prepuščena upravičenemu pogodbeniku. Pri tem zakonik v več normah skuša doseči, da ta pogodbe ne bo izpodbijal. V mislih imam zlasti določbe o objektivni odškodninski odgovornosti, zahtevo po opravičljivosti zmote in pravilo, po katerem se stranka, ki je v zmoti, nanjo ne more sklicevati, če je druga stranka pripravljena na prilagoditev (četrti odstavek 46. člena OZ).

Literatura

- Cigoj, Stojan. Komentar obligacijskih razmerij (Veliki komentar zakona o obligacijskih razmerjih), 1. knjiga, Ljubljana: ČZ Uradni list RS, 1984.
- Esmein, Paul, v: Planiol M., Ripert G. *Traité pratique de droit civil français*. Pariz: Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1952.
- Gschnitzer, v: Klang Heinrich. *Kommentar zum ABG*. Dunaj: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1931–1935.
- Korošec, Viktor. *Zgodovina in sistem rimskega zasebnega prava*, I. Celje: Družba Sv. Mohorja, 1936.
- Krulj, Vrleta, v: Blagojević, B. T., Krulj, V. (ur.). *Komentar zakona o obligacionim odnosima*. Beograd: Savremena administracija, 1980.
- Larenz, Karl. *Allgemeiner Teil des deutschen Bürgerlichen Rechts*. München: Beck, 1989.
- Polajnar - Pavčnik, Ada. *Neveljavnost pogodbe*. Ljubljana: Center za samoupravno normativno dejavnost, 1982.
- Sajovic, Bogomir. *Osnove civilnega prava (splošni del)*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 1994.
- Štampihar, Jurij. *Civilno pravo (osnutek splošnega dela obveznosti)*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1951–1952.
- Tuhr, Andreas von. *Das schweizerische Zivilgesetzbuch*. Zürich 1940.
- Vizner, Boris, v: Vizner, B., Bukljaš, I (ur.). *Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima*. Zagreb 1978–1979.

347.441.842(497.4)

Pravni letopis 2011, str. 47–55

DR. ADA POLAJNAR PAVČNIK

Izpodbojnost pravnih poslov

Prispevek obravnava izpodbojne pogodbe. Avtorica navede primere, v katerih pogodba zaradi zmote, sile, grožnje ali pomanjkanja poslovne sposobnosti ni veljavna. Najprej poudari načelo afirmacije pogodb, nato pa razčleni razvoj in značilnosti instituta izpodbojnosti (tj. učinke, način uveljavljanja, upravičenca). Predstavljena so različna stališča o načinu izpodbijanja. Vsi problemi so osvetljeni s pomembnimi sodnimi odločbami.

Ključne besede: izpodbojnost, napake volje, razveljavitev, odškodninska odgovornost, prilagoditev

347.441.842(497.4)

Pravni letopis 2011, pp. 47–55

DR. ADA POLAJNAR PAVČNIK

Voidability of Contracts

The paper deals with voidable contracts. The author presents cases where the contract is not valid due to mistake, undue influence or lack of capacity. First the author emphasizes the theory of affirmation of contract. After that the evolution and characteristics of the phenomena of voidability (i.e. its working, the way of enforcing, the legitimate subject) are analyzed. The different standpoints of the problem how to realize the right to invalidate the contract are confronted. All the topics are highlighted with the most significant court decisions.

Keywords: voidability, mistake, to invalidation, liability, to adapt